

ALP 2164
Larch.

LIETUVOS
NACIONALINĖ
M. MAŽVYDO
BIBLIOTEKA

mokslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1985
LAPKRIČIO MĖN. 9 d. / NOVEMBER 9, 1985
PART TWO - Nr. 220(41)

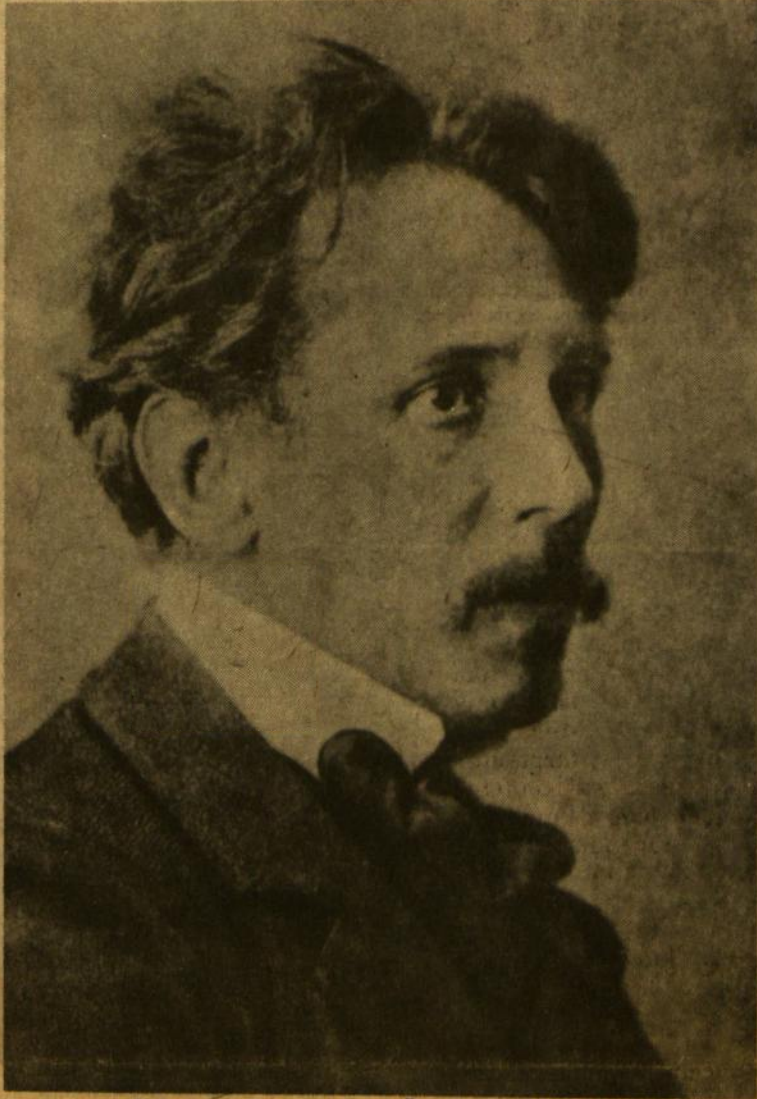
Aleksio Rannito monografija apie M. K. Čiurlionį

EGLĖ JUODVALKĖ

Šiame numeryje:
Dvi literatūros.
Aleksio Rannito monografija apie M. K. Čiurlionį.
Lietuviškoji ekstazė.
Vytauto Volerto romanas „Jaučio ragai“.
Victor Hugo ir lietuviškoji daina pasaulinėje literatūroje.
Victor Hugo eilėraščiai.
Chicagos teatruose.
Naujos knygos.
Ginos Čapkauskienės daina Los Angeles.
Eglės Rūkstelytės-Sundstrom koncertas Chicagoje.
Los Angeles vyrų kvarteto plokštelė „Tu man viena“.
Lietuvių literatūros temų šeštadienis.
Petro Kiaulėno memorialinė paroda.

Baigiantis 1984 metams, Amerikos lietuvių bibliotekos leidykla Chicagoje išleido estų meno kritiko, poeto Aleksio Rannito monografiją apie Mikalojų Konstantiną Čiurlionį anglų kalba. Nepaprastai daug dėmesio visą gyvenimą skyręs šiam lietuviui dailininkui, skelbęs straipsnius apie jį lietuvių, anglų, vokiečių, prancūzų kalbomis, Rannitas vos sulaukė naujosios monografijos pasirodymo. Jis mirė, eidamas 71-uoju metų amžiumi, šiuo metų sausio 5 d. Amerikoje, kur gyveno nuo 1953 m.

Muencheno dienraštis „Sueddeutsche Zeitung“ nekrologe pažymėjo, kad poetas Rannitas turėjo daug draugų Vokietijoje, bet nedaug savo poezijos skaitytojų. Melodinga estų kalba sukurtoms eilėms čia nebuvo paklausos. Amerikoje Rannito kūryba susilaukė didesnio atgarsio: jautriai išversti į anglų kalbą, jo griežtai suelioti, neoklasikinės formos žodiniai paveikslai buvo skelbiami literatūrinėje periodikoje. Pats Rannitas yra pasakęs, kad vertimas turi perduoti ne tik mintį, bet ir formą, o jausmai — neišverčiami. Recenzuodama 1964 m. pasirodžiusią Anco Oro antologiją vokiečių kalba „Aštuoni poetai klasikai“ kritikė Kaschnitz pažymėjo, kad Rannito eilėse menotvėra, jo laikomas esmės ieškojimu, pats tampa meno kūriniumi, kuriame stebėtojas ir objektas susilieja į vienintelį jmanomą įtikinantį pavidalą. Slavistas V. Terras, tęsiamas Miuncheno dienraščio nekrologe, šį esminį Rannito kūrinio elementą taip aptarė: „Jo poezija lengviausia suprasti, turint galvoje jo viso gyvenimo meilę menui“. Ypač dailininkams skirtose eilėse poetas mėgina intuityviai išreikšti menininko esmę:

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (1875-1911)

kuriomis atžvilgiais priartina prie indų filosofijos, nors nėra įrodymų, kad jis būtų kada į ją rimtai gilinęs. Kiek žinia, Čiurlionis vertino Dekarto raštuose medžiū simbolizui, bet jam turėjo būti svetimas gamtos mokslų ir metafizikos išvadų sugretinimas ir Dekarto skepticizmas, teigia Rannitas. Toliau jis svarsto, kokie Kanto mokymai galėjo Čiurlionį dominti ir prieina išvada, kad beveik vienintelis sąlytis — tai panaši laiko ir erdvės samprata.

Čiurlionio mąstysenoje idealizmas pabrėžia ne tiek idėjas, ar patirtus faktus, kiek pojūčius. Dailininkas lyriškai interpretuoja pasaulio elementus: jo paveikslų motyvus gimdo jausmai. Čiurlionio meninis suvokimas, kaip rodo jo kūryba, yra toks vientisas, kad beveik jokia jo dalis nebesuprantama, jei ji išjungama iš visumos.

Čiurlionis, pasak Rannito, laikytinas ir subjektyviu idealistu, kadangi gamta ir fizine tikrovė jam tėra iš asmeninės patirties palmtos poetinės abstrakcijos: Čiurlionis tiki nesuasmintu besąlyginiu Kažkuo. Dailininko filosofija artimiausia neoplatonizmui. Jo pasekėjai, kaip ir Čiurlionis, daugiausia dėmesio skiria aukštesnės būties siekiančiai žmogaus sielai. Ši instinktyvų troškimo neoplatonistai laiko raktu į visatos supratimą; jis tampa tikėjimo pamatu ir kosmologine vizija: instinktyviu tikrumu, kad už paprines patirties ribų randamas aukščiausias gėris.

Kadangi gėrio esmės konkrečiai išreikšti negalima, Čiurlionis pasinaudoja poetine vaizdote, simboliais, įspūdiškais. Jo paveiksluose mintys tampa proto ir jausmų pagimdytais simboliais sapnais. Pasak Rannito, dailininkas, atsakydamas remtis vien žinojimu, išreiškia už proto (Nukelta į 2 psl.)

ruvi Moravskuiui. Gavęs diplomą, mesiu muziką. Tais metais jis baigia studijas Leipzigo konservatorijoje. Gegužės 20 d. Čiurlionis praneša Moravskuiui, kad Leipzigo meno muziejuje buvo stipriai paveiktas Boecklino. 1902 m. prancūzų kompozitorius Debussy užbaigia operą „Pelėjas ir Melisandė“; lenkų poetas, mistikas Kasprovicz išleidžia knygą „Mirštantiems pasauliui“; rusų poetas Balmont — „Būkime kaip saulė“, Andreev — „Migloje“, vokiečių poetas Rilke — „Paveikslų knyga“, ispanų poetas Jimenez — „Arias tristes“. Išspausdinti Nietzsche's raštai“.

Rašinyje „Ieškant filosofinio pagrindo“ Rannitas pažymi, kad iš Gaudrimo įvado į Vilniuje 1960 m. išleistus Čiurlionio rinkinius raštas sužinome, jog Čiurlionis mėgo Dostojevskį, studijavo Dekartą (Descartes) ir Kantą. Laiškuose mini Nietzsche. Dostojevskio ir Čiurlionio požiūriuose į pasaulį Rannitas neranda beveik jokių panašumų. Tvarka Dostojevskui yra fikcija, visuomenės nešiojama kaukė. Individas, neturėdamas plano, kuris jam padėtų tvarkytis su neįspėjama pasauliu, nuolat susiduria su nenumatytais atvejais: Dostojevskio kuriamas žmogus kartu žiauriai nepriklausomas ir skaudžiai vienišas. Čiurlionis regimai džiaugiasi visatos harmonija. Jo paveikslai — švelnūs, praplečiantys dvasines ribas, rašo Rannitas.

Rannitas pamini Viačeslavo Ivanovo puikų straipsnį „Čiurlionis ir menų sintezės problema“, kuriame dailininkas gretinamas su Nietzsche, ypač tuo, kad ir vienas, ir kitas nepripato prie savo aplinkos ir iš to išaugo jų vienišumas. Rannitas pažymi,

M. K. Čiurlionis Zvaigždžių sonata. 1908. Andante. Aleksio Rannito monografijos „Mikalojus Konstantinas Čiurlionis“ viršelio iliustracija.

M. K. Čiurlionis Jūros sonata. 1908. Finale. Aleksio Rannito monografijos „Mikalojus Konstantinas Čiurlionis“ viršelio iliustracija.

P. Mln.

Kertinė Parastė

Dvi literatūros

Kartais atrodo, kad net laisvėje mums trūksta temų, kad rašome beveik apie tą patį išėjį, išėjusį iš namų ir klaidžiojantį. Tą patį ir vis tą patį. Bet retas tokius romanus gali paskaityti mūsų krašte. Okupuotos Lietuvos išėjį literatūros „specialistai“ ten stebisi, kad čia kaip taisyklė rašoma tokiom temom, kurių kai kurios ten nepatinka jiems. Kodėl? Juk čia grįžtama į praeitį net 8 šimtmečius, rašomi ir istoriniai romanai, kurie garbina senovę ar yra kiek kritiški jai. Rašoma apie Aušros ir poaušrinis laikas, kritiška ar gerai rašoma apie Nepriklausomybės laikus ir apie sekusias dvi okupacijas, kurias sveikato proto žmogus iš viso negalėtų teigiamai aprašyti. O ten rašytojai stebuklingu būdu „randa būdą“ kitaip tuos laikus aprašyti. Mums tai kelia net nuostabą: kaip jie apeina faktus ir kaip taip parašo? Skaudžius įvykius, kaip deportacijas, ūkių atėmimus, partizanų kovas, užgnaužtas žmogaus teises niekas čia nerado reikalo aprašyti teigiamai ir, po teisybei, mes čia beveik išspecializavom tom temom rašyti. Bet kas gelia, apie tai šneki ir rašai. Ar Lietuvoje tas daroma? Ne. Ar tai galima ten objektyviai rašyti? Tiesa, paliečiamos retkarčiais ir ten tos temos, kartais stilingai, profesionaliai, bet kažkaip puse burnos, arba komiškai, lyg „taip buvo ir ką padarysi, mes mažytė tauta, atsiminkite; nesipriešinkite, nedarykite kvailystės; reikia proto turėti“.

Išėjį rašoma apie Amerikos, Europos ir Australijos gyvenimą, įsikūrimo vargus, apie išėjį dvasinį chaosą, praturtėjimą, nutautimą ir suamerikonėjimą, laikiną nedarbą. Išėjį „specialistams“ Lietuvoje tas lyg patinka. Turbūt galvojama: „Aha, matote, pasitraukėt iš krašto ir dabar kitur ne pyragai. Gerai tokiems atskalūnams, bijojote trėmimų, tai dabar kentėkite. Jei būtumėt likę namuose ir išlikę po trėmimų gyvi, viso to jums neatsi-

tiktų. Gal kiek surusėtute, bet tikriausiai nesuamerikonėtumėt, kas pas mus laikoma didesne nuodėme ir t.t.“

Išėjį rašoma įvairiai visom temom: istorinėm, patriotinėm, religinėm, skaudžią įvykių temom, gyvenimiškom, moderniom absurdiškom — pasirinkimas laisvesnis — bet, svarbiausia, atvira burna, sveika nuomone ir be noro ką nors nutylėti ir nepilnai išsakyti. Bet Lietuvoje literatūros „specialistams“ kai kurios temos nepatinka, peršama ir įrodinėjama, kad mūsų lygis čia daug daugiau pakiltų, jei neliestume tų skaudžių temų, kurios kiek surištos su politika, nepriklausomybe. Ironija. Iš ten siūlomas mums susivarymas, akiračio susiaurinimas, apoliškumas, kurio patys nesilaiko.

Aišku, išėjį literatūra turi savo ydų. Kas jų neturi? Bet neteisinga kaltinti ją temų nuobodumu. Teisybė, kad pasitaiko čia, jog aprašoma tiesa yra be literatūrinio apipavidalinimo, praranda net įtikimumą. Skaudūs įvykiai tampa kronika, protestu, aprašymu, deportuotų žmonių tapytu geografijoj, bet ne išgyvenimu. Bet ir Lietuvoje niekas dar neprašė šių skaudžių temų objektyviai ar subjetyviai, įeidamas į nukriausio ten žmogaus pasąmonę. Gal tik tie, kurie asmeniškai tai pergyveno ir čia pas mus atvažiuavę kaip mokėdami aprašė.

Taigi šiuo klausimu nei čia, nei ten nė vienas neturėtų skųstis ir dejuoti. Jei profesionalumo trūkumas, kuris mums prikišamas, kartais yra teisingas, lygiai taip pat ten temų varžtai ir neišsakymas yra neigiamybės, kurių čia nėra. Skirtumas ir tas, kad čia skaitoma, kas Lietuvoje rašoma, o ten — skaito tik tie „specialistai“, kurie rašo apie „kažkokias knygas“, kurių nė vienas negali nusipirkti.

O vis tik žmonės Lietuvoje iš tų „aprašinėjimų“ šį tą bent sužino. Sužino, aišku, prie tų pabertų minčių apie mus pridėję įgudusią ausį ir klausosi lyg per sieną.

Victor Hugo ir lietuviškoji daina pasaulinėje literatūroje

ALFONSAS TYRUOLIS

Praėjusį pavasarį (1985.V.25) suėjo 100 metų nuo vieno iš didžiųjų, jei ne paties didžiausiojo, prancūzų rašytojo Victor Hugo (1802-1885) mirties. Jis taipgi buvo vienas iš tų Vakarų pasaulio kūrėjų, kurie nepaėjo nepasidėmę kad ir saujelės grūdų iš lietuvių liaudies kūrybos aruodo. Tai buvo ankstyvaisiais V. Hugo jaunystės metais, kai jis, Napoleono generolo sūnus, jau buvo spėjęs pasireikšti kaip literatūrinis „vunderkindas“: vos 15 metų būdamas laimėjo akademinę premiją, 20 metų sulaukęs išleido pirmąjį savo eilėraščių rinkinį kaip laimingą pakopą į brandųjį antrąjį, tais pat metais gavo karališkąją pensiją, vedė savo vaikystės draugę Adele Foucher, o 22 metų būdamas leido literatūrinį laikraštį „Prancūziškąją mūžą“, prancūzų romantikų organą. Domėdamasis pasauline literatūra, nepaėjo ir pro lietuviškąją, kad ir liaudies, kūryba, nes Donelaičio „Metai“, Rėzai gelbstint, vos tik buvo pradėję išvysti dienos šviesą. Ir reikia spėti, ar tik ne anoji jaunystės draugė bus, kad ir netiesiogiai, paskatinusi V. Hugo susidomėti lietuvių liaudies kūryba, kaip tokiais pat atvejais į tą kūrybą buvo atsigrįžę Herderis ir Goethė, platesnįjį pasaulį supažindinę su lietuviškąja daina.

Entuziastingasis V. Hugo gerbėjas, anglų poetas Alphonse Charles Swinburne rašė: „1616 m. pavasarį gyvenimą baigė didžiausias visų amžių anglas (Sekspyras) be kokių viešų iškilnių ar dėmesio, ir tik po septynerių metų tebuvo prisimintas praštai suredaguota jo raštų laida. 1885 m. pavasarį gyvenimą baigė didžiausias visų amžių prancūzas (Hugo) su visuotiniu sielvartu ir gailėsčiu, kokio niekad nebuvo pareikšta anksčiau didžiausiems poetams“ (Swinburne, *Victor Hugo*, New York, 1886, p. 5). Iš tiesų po visų sėkmių ir nesėkmių, dvasinių laimėjimų ir klajonių, literatūrines ir politines veiklas, netgi 19 metų tremties, kai mamos išauklėtas sūnus gerbti karalių išdrįso sukilti prieš jį, V. Hugo buvo palaidotas su didžiausia pompa Panteone šalia Napoleono. V. Hugo jaunystė sutapo su ankstyvojo romantinio judėjimo metais, su to naujo judėjimo literatūriniame pasauly-

Victor Hugo

je užuomazga, kuriai pradžia prancūzuose davė jis pats. Nors mes Lietuvoje V. Hugo daugiausia pažinome iš jo svarbiųjų romanų, kaip *Vargdieniai ar Paryžiaus katedra* (Notre Dame de Paris) ar *Amžių legendos* vertimų, bet „jo stiprybė glūdi lyrišoje kūryboje, kurios vertimų, ir tai tik nuotropomis, maža teturėjome. Ir šio pokario metu tenkintasi tik nuotropomis šiapus ar anapus ribos. Tad tų vertimų tebelaukia tokie V. Hugo poezijos rinkiniai, kaip *Odės ir baladės*, *Rudens lapai*, *Sielos sutemos*, *Svarstymai* ir kiti, kurie su proziniais ir draminiiais kūriniiais (pvz., pagarsėjusia drama „Hernani“) V. Hugo įrikuoja į produktin-giausių pasaulio rašytojų eiles (per 70 jo raštų tomų).

Prie lietuvių liaudies dainų V. Hugo priartėjo per Goethę ir Herderį. Anglų literatūrai veikiant, dar 18-to amžiaus antrojoje pusėje J. G. Herderio sukeltas dėmesys liaudies kūrybai tolydžio augo ir plėtėsi. Šiandien jau galėtume rasti nemaža net pačių

žymiųjų praėjusio šimtmečio Europos rašytojų, kurie domėjosi lietuviškąja daina kaip tautos sielos išraiška ir menine verte. To paties Herderio su daina supažindintas jaunas Goethė ir senatvėje apie ją tik palankiai tegalėjo atsiliepti, pvz., kad ir recenzuodamas Rėzos 1825 m. dainų rinkinį (recenzija žurnale *Kunst und Altertum* 1828 m.). Negana to palankaus atsiliepi-mo — jau žinoma, kad lietuviškoji daina turėjo kiek įtakos ir pačiai jaunojo Goethės pezijai, kaip jos kiek turėjo ir Šileriui, nekaltant jau apie visą būrį kitų, mažesnių vokiečių poetų, kuriems lietuviška daina buvo tapusi kūrybos versme. Yra duomenų, kad ir anglosaksų pasaulio literatūros kūrėjams lietuviškoji daina nebuvo „terra incognita“. Ja domėjėsis žymusis anglų istorinio romano kūrėjas Walter Scott, pats kūręs ir poeziją. Ji buvo žinoma ir amerikiečių poetui romantikui Longfellowui, kuris savo raštuose yra užsiminęs apie jo skaitytą Herderio dainų rinkinį, kuriame buvo įdėtos ir 8 lietuviškos dainos.

Ypač gi V. Hugo jaunystės laikais lietuviška daina buvo susidomėta slavų pasaulyje. Visus savo su lietuviška tematika susijusius kūrinius rašęs išimtinai lenkų kalba, Adomas Mickevičius betgi lietuviškas dainas užrašinėjo savo paties ranka (plg. M. Brensztejn. *Dainų litewskie*, 1927). Lietuviška daina domėjosi ir žymieji rusų romantinio meto poetai Puškinas ir Lermontovas. Pastarasis pagal Mickevičiaus motyvus sukūrė poemą „Lietuvaite“, kur užsimenama ir apie dainos galią ir reikšmę, kurias jau Mickevičiaus „Konrado Valenrodo“ vaidelotas (dainius) buvo kėlęs. Prie šių poetų dar galima pridėti čekų J. Zeyerį, kuris taip entuziastingai buvo susidomėjęs lietuviška daina, jog jos motyvais ataudė nemaža ir savo paties kūrybos.

Su A. Mickevičium lietuviškoji daina nukeliavo ir į tolimą Italiją, paskatindama jos aidų įpinti į Ghislanzono operą „Lietuviai“. Į Prancūziją lietuviškoji daina buvo nukeliavusi anų laikų karų

metu. Nėra abejonės, kad F. Dahno poema „Lietuvių ilge-sys Prancūzijoje“ buvo įkvėpta dainos ir kad ten aprašytieji lietuviai, ilgėdamiesi savo tėvynės, guodėsi daina ir ją kėlė vietinių gyventojų susidomėjimą. Prancūzijoje gyvendamas lenkų kompozitorius Šopenas (Chopin) komponavo dar Ruigio pirma-kart paminėtą, paskui Herderio išspausdintą dainelę „Anksti rytą ryteli“.

V. Hugo su lietuviškąja daina bus supažindinęs Goethė, kurio ankstyvąją kūrybą jis ypač vertino ir kai ką iš jos bandė versti. (Plg. Charles Dedeyan, *V. Hugo et Allemagne*. Paris, 1964, ir M. Baring, „Goethe and V. Hugo“, *National Review*, 34, kur abu pietai vadinami „Poetae vates“ — pranašai).

Antrajame savo eilėraščių rinkinyje *Odes et ballades* (1826) V. Hugo motto eilėraščiui „Vienai jaunai mergaitei“ ėmė populiariosios lietuvių dainos „Sesytės atsisveikinimas“ (pagal Rėzos „Dainų“ Nr. 83 žodžius: „Ko nuliūsti, mergyte jaunoji / Ar ne tavo jaunos dienos“, pažymėdamas, kad tai „Daino lithuanien“). Žodis „daino“ rodo šaltinį, iš kurio Hugo ėmė motto savo eilėraščiui. Kaip žinia, Herderio dainyno svarbiausias lietuviškų dainų rinkėjas buvo Karaliaučiaus universiteto profesorius J. G. Kreutzfeldas. Jo sudarytame almanache „Prūsiskas gėlynas“ viena iš 4 dainų „Mergaitės atsisveikinimas“ buvo pavadinta „Zweites Daino“. Kreutzfeldas gerai mokėjęs lietuvių kalbą (nors Rėza tuo kiek abejojo), bet dainą bus pavadinęs „daino“ gal pagal vokiško žodžio niekatrąją giminę. Tos dainos V. Hugo „Prūsiskame gėlyne“ nebus gavęs paskaityti, nes tas gėlynas buvo skirtas artimam bičiuliui rateliui, bet dėl finansinių sunkumų likęs neišspausdintas. Su kitomis lietuvių dainomis ir šia Hugo bus skaitęs Herderio 1778 m. rinkinyje *Liaudies dainos* (Volkslieder), kur ir Herderis pagal Kreutzfeldą panaudojo žodį „Daino“ (daugiskaito „Daino's“, plg. Herders Werke, hrsg. von B. Suphan, Bd. XXV, S. 299; bet pirmąkart Herderio rinkinyje *Alte Volkslieder* (1774) pagal P. Ruigį teisingai įrašyta „Litthausische Daina“).

Kai V. Hugo 1825 m. vasario mėnesį parašė eilėraščių „Vienai jaunai mergaitei“, kuris eina „Odžių ir balandžių“ 5-osios knygos 17-ąja ode, dar nebuvo išspausdintas Rėzos *Dainų* rinkinys, iš spaudos išėjęs tik tų metų liepos mėnesį, o Goethė jį gavęs spalio mėnesį. Antrasis V. Hugo eilėraščių rinkinys *Odės ir baladės* (1826) rodo jaunojo poeto kūrybinį ir intelektualinį brandumą. „Odės tai jo talento gimimas“, sako F. Gregh (*L'oeuvre de V. Hugo*, 1933, p. 88). Tą talentą pripažino ir Goethė pasikalbėjęme su savo sekretorium J. Ecker-mannu (1827.I.4). Kritikas Ch. Sainte-Beuve, taikliai apibūdinęs *Odės ir balades*, eilėse „jaunai mergaitei“ rado melod-ingumo, būdingo lietuvių dainoms (*Le Globe*, 1827.I.10.). Rinkinyje telpa 47 odės ir 15 baladžių, rašytų 1819 m. ir vėliau. Kiekviena odė turi savo motto, vieną ar daugiau, imtų dažniausiai iš Šv. Rašto, psalmių, *Kristaus sekimo* šv. Augustino *Išpažinimų*, iš Vergilijaus, Horacijaus, Calderono, Šekspyro, liaudies dainų, etc. Turiny vyrauja meilės, gamtos peizažo ir kiti motyvai. Iš ne vieno šio rinkinio eilėraščio trykšta pozityvus optimizmas, užsimojimas naujais kūrybiniais polėkais, kuriais bandyta išlaisvinti

poeziją iš klasicizmo varžtų. V. Hugo tada dar tebebuvo kun. H. Lamennais religinio misticizmo veikiamas, bet ir vėliau, įsitraukęs į politiką ir nukrypsjęs socialistinį radikalumą, bei nutolęs nuo jaunystės religinio uolumo, į savo testamentą įrašė žodžius: „Aš tikiu Dievą ir prašau jūsų maldų“.

Galimas daiktas, kad V. Hugo susipažinimas su lietuviškomis dainomis ribojasi tik Herderio rinkiniu, kur daugiausia įdėta meilės ir vedybinių dainų, kurios kaip tik atitiko V. Hugo jaunystės meto poreikius. Ar jam teko susipažinti su platesniu Rėzos rinkiniu, kurį recenzavo Goethė, neturime žinių. Kitais savo poezijos rinkiniais tolydžio vis kildamas aukštyn, V. Hugo tolo nuo tų pirminių jaunystės šaltinių, kurie ne vienam ano laiko poetui buvo tikra atgaivos oazė. Vis dėlto ir iš Herderio rinkinio V. Hugo susipažino su lietuviško gyvenimo papročiais, kai jaunai mergaitei ištekėjimas į tolimą apylinkę ir svetimus žmones buvo tikras sielvartas. Dėl to poetas savo mergaitę ragina nugalėti šią sielvartingą būseną, džiaugtis gyvenimu ir jo grožiu.

Chicagos teatruose

Antanas Mockus pirmąją scenoje

Arti lietuviškojo Marquette Parko esantis Drury Lane South teatras, 2500 W. 95th St., Evergreen Parke, dabar stato J. Kesselring draminią veikalą „Arsenic and Old Lace“. Vaizduoja porą senesnių moterų, kurios būdamos „geraširdės“, gėriman imaišiusios arseniko, sutrupina pas save pasikviestų varguolių, valkatų gyvenimą, vėliau juos nemokamai savo rūsyje palaidodamos. Amerikiečiai tai pavadintų „horror story, suspense, mystery, comedy“, nes čia yra nemažai ir komiški situacijų, ypač iš pakvaišusio vyro, kuris dedasi tai palkininku, tai JAV prezidentu. Pasirodo jo sūnus, ismyli mergaitė, bet kadangi ją labai myli, nesiryžta vesti, kad ir jo šeimoj neatstirastų tokio pakvaišimo, kaip tėvo.

Ateina ir kitas jo brolis, kuris giriasi nudobęs taip pat 12 žmonių, kaip ir anas jo giminaitės, o kad laimėtų prieš jas „pirmenybę“, ryžtasi nugnybti tryliką — savo brolių Mortimer. Jį areštuoja policija. Beje, scenoje, uždaroje dėžėje — dar nepalaidotas lavonas.

Mums visas vaidinimas nemažai klaukus, bet pagal jį buvo susuktas filmas, rodytas televizijoje ir šią dramą yra statę daug-

Victor Hugo

VIENAI JAUNAI MERGAITEI

O ko nuliūsti, jaunoji sesyte,
Ar ne pirmos tavo dienužėlės?

Lietuvių daina.

*Jei tu vaikystės grožio nematai,
Džiugia senatvės, vaike, nelaikyk,
Kai grumiamės mes su vargais kietai,
Kai juokiamės liūdniau nei tu verki.*

*Miela vaikystė — greit ją užmiršti,
Lyg dvelksmas dingsta ji erdvės laukuos,
Lyg mielas balsas, kai dar vos girdi,
Lyg paukštis jūroj ant bangos.*

*O, neskubėk brandint lengvą minčių,
Rytu, pavasariu tu pasidžiauk,
Juk tavo valandos — pynė gėlių,
O, nenuskink už laiką jų greičiau.*

*Tebėga metai ir palieka mus
Su skundais, trūkusiais draugų ryšiais,
Su išdidumu paliktu škausmu
Ir su džiaugsmas, mūs paniektais.*

*O, juokis, nežinok, kad džiaugsmas žus,
Ir tenetemd tau kančia nuožmi
Tų mėlynų akių, kur ir dangus,
Ir tavo siela nekalta, rami.*

RYTMETYS

*Žiūrėk, kaip rytmetys nusišypsojo
Ir bokštas žėri saulės spinduliuos.
Klausk! Kaip po garbės kad pakilio
Ateina džiaugsmas, su pirmuoju
Aušros šypsniu ir girios suraliuos.*

*Šypsniu tą visą grožį palydėki,
Lai saulė tavo ašaras pasiekia,
Jei ryt mane į juodą karstą dėsi,
Gal ir nuo mano kapo nepabėgė
Tie patys girios tonai dar aidės?*

*Laimingai siela nardys jau toj pusėj,
Kur erdvės, laikas be ribų jokių,
Ir amžinybei švintant iš rąkų,
Mes syki iš gyvenimo pabusim,
Kaip kad pabundam iš sapnų sunkių.*

Vertė A. Tyruolis

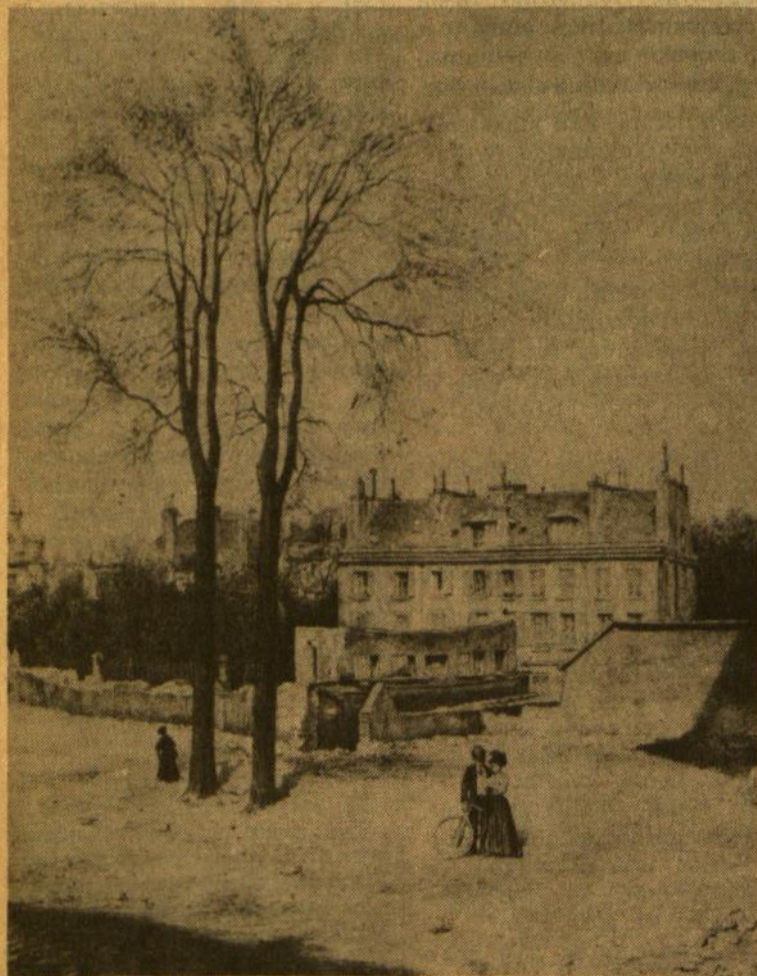
Naujos knygos

• Antanas Maceina. *Dievas ir laisvė*. Religijos filosofijos studija. Chicago: Ateities leidykla, 1985. Spaudė „Draugo“ spaustuvė. 150 psl. + ix. Kaina 5 dol. Knyga gaunama „Drauge“.

Tai trečioji knygutė „Ateities“ leidyklos serijoje „Mūsų idėjos dabarties šviesoje“. Pratarinėje autorius įteikia savo knygą 75 metų jubiliejų švenčiančiai ateitininkijai, „kaip gilos padėkos dovana už ilgą dvasinį prieglobstį, kuriame brenimo ir čia dėstomoms mintims“.

Knyga dalijama į tris dalis: laisvės samprata (laisvės esmė, laisvės subjektas, laisvės objektas), laisvės vykdymas (laisvė ir būtinybė, laisvė kaip žmogaus kenozė, Dievas ir laisvė, laisvė ir ateizmas, blogis ir laisvė, kaltė ir laisvė), ir užsklandai: Kristus ir laisvė. Gale: retesnių lietuviškų žodžių (pvz., kenozė, skirtis, visetas) paaiškinimas.

Ši maža knygutė verta didelio dėmesio. Skaitytoją sugundysime maža ištrauka: „Nuosekliai tad ir laisvės vykdymas pasaulyje virsta nepertraukiamu vyksmu. Žmonijos istorija yra jos laisvės istorija; istorija kovos su gamta, palenkiant šiosios būtinybę žmogaus valiai. Pasaulis kaip laisvės santykio narys niekad nepasitraukia iš žmogaus būvio erdvės. Tačiau jis nusilenkia žmogui tuo būdu, jog pradeda veikti taip, kaip žmogus nori. Ir juo plačiau bei giliau žmogus pažįsta pasaulio būtinybę, juo sėkmingiau jis ją pertvarko bei įprasmia, juo laisvesnis darosi ir jis pats. Kultūroje yra suderinamos pačios didžiausios priešingybės, būtent: laisvė ir būtinybė; suderinamos todėl, kad čia būtinybė neša laisvę, teikdama jai tikrovę atramą ir ją apčiuopiamai vykdydama; kad čia laisvė pertvarko būtinybę, teikdama jai naują linkmę ir prasmę. Kultūroje būtinybė liaujasi buvusi aklai: ji praregi žmogaus žvilgiu, kadangi įgyja savo veiklai tikslą“ (p. 48-49).

Rašytojo Victor Hugo namas, rue Notre-Dame-des-Champs, kur jis gyveno nuo 1826 metų.

Victor Hugo palaikai perkelti į Panteoną 1885 m. birželio mėn. 1 d., lydint didžiulei laidotuvių procesijai.

Balsas dainuoja, o žodžiai...

Sėdžiu už apskrito stalo su draugiškais tautiečiais metiniame Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos baliuje. Nieko netrūksta. Ant staltiesės dosnus lietuviškų patiekalų natiurmortas, visų dorojamas su ypatingu apetitu. Bažnytinio vyno buteliai tvaska rubinu ir gintaru. Gomuriai linksta prie gintaro, nes rubinas perdėm rūgštus. Vidury stiebiai vystančios gėlytės.

O scenoje — klasika. Programą atlieka Gina Čapkauskienė, palydima Raimondos Apeikytės. Kaip neįsivaizduojame Los Angeles lietuvių muzikinio gyvenimo be Raimondos, taip — išeivijos vokalinio aukštumo be Ginos. Losangeliečiai ją pažįsta iš ankstesnių pasirodymų.

Daug kas Čapkauskienę vadina lakštingala. Man regis, su paukščiais ji nieko bendro neturi. Nei balsas, nei išvaizda. Savo raiškiu trikampiu veidu, liepsningomis akimis, ilgais spanguolių spalvos nagais scenoje ji panaši į antikinę Trojos amžių pusdievę. Iš jos sklinda belkanto žibesys. Gerklėje ne paukšties suokimas, bet kristolinio varpelio skambėjimas. Reta dainininkė taip nuostabiai išraito koloratūrinius trelius, kaip Gina.

Būtų gerai, jei Čapkauskienė visas dainas dainuotų ne lietuvių kalba. Kažkodėl jos balso, kristolui mūsų kalbos fonetika sunkiai įvaldoma. Ypač ūksminga yra balsių ir dvibalsių artikuliacija. Kai šneka, miela klausytis. Tačiau dainuojant balso mechanizmas lietuviškus žodžius pavertė nesuprantamybėmis.

Ir kas iš to išeina? Ogi štai kas — lietuvių kompozitorių dainos, kad ir atliekamos su rečitaliniu polėkiu (O. Metrikienės, J. Gruodžio, J. Karoso, B. Budriūno, G. Gudauskienės, K. V. Banaičio), praranda patį svarbiausią bruožą — žodžio įtaigumą.

Gina Čapkauskienė

Nuotrauka Vytauto Maželio

O be jo, mano kukliu supratimu, lietuvių vokaliniam repertuarui sunku atsoti, nes čia melodija dažnai vaidina antraeilį vaidmenį. Klausytojas nori suprasti, ką tas K. Binkio — J. Gruodžio „Vėjavaišis“ išdarinėja, kas atsitiko J. Degutytei — J. Karoso „Rytą prie šaltinio“ dainoje... ir taip toliau.

Be abejo, Čapkauskienė gerai padainavo ariją iš K. V. Banaičio operos „Juratė ir Kastytis“. Tiesiog sutapo su gintarinio legendos pasauliu. Vis tiek jos stiprybė pasirei-

škė italų, prancūzų kalba dainuojamose arijose, kur žėrė žėri koloratūros deimantiniai žiedai, auskarai, diademos. Čia klausytojui nerūpi žodžių reikšmė. Arijos gi žinomos. Melodija daug sykių girdėta. Teliaka tik džiaugtis dangišku treliu, maloniais niuansais. Šitaip triumfoja „Rigoletto“ Gilda, „Romeo et Juliette“ Julija, „Lucia di Lammermoor“ Liucija. Kokia prakili yra pastarųjų gražuolių meilė ir kančia! Viskas liejasi, trykšta fontanu.

Pr. V.

Eglės Rūkštelytės-Sundstrom koncertas

Eglė Rūkštelytė-Sundstrom atliko rečitalį Chicagos Jaunimo centre spalio 27 dieną. Koncertą suruošė Lietuvių operos draugai. Fortepijonu akompanavo Arūnas Kaminskas ir kai kuriems kūriniams prisidėjo dar grupė instrumentalistų.

Rečitalio programa susidarė iš įvairių laikotarpių dainų ir arijų, pradedant su J.S. Bachu ir baigiant V. Jakubėnu. Be laikotarpių įvairumo, apimta ir nemažai muzikinių tradicijų: Bacho ir Mozarto arijos bei dainos, lengvesnio pobūdžio 17 šimtmečio prancūzų dainos, vokiškos Lieder, Verdi arija, ispanų dainų ciklas ir pabaigai lietuvių impresionistinės bei populiarios dainos. Toks įvairus kūrinių parinkimas paliko įspūdį, kad tai konservatoriją bebaigiančios dainininkės koncertas, per kurį gali įvertinti, kaip dainininkė įvaldžiusi įvairias muzikos tradicijas.

Iš visos programos, septynioliktą šimtmečio prancūzų dainos buvo geriausiai atliktos. Dainos paimtos iš rinkinio, kurį sudarė Weckerlin. Tai vienos minties dainos, be to dramatiškumo ar lyriškumo kuris būdingas vokiečių Lieder. Jos pasižymi lengvesne nuotaika ir struktūra, kurią Eglė Rūkštelytė-Sundstrom gerai pagavo.

Reikia atkreipti dėmesį į Arūną Kaminską, kuris yra tikrai pajėgus akompaniatorius bei lygiateisis atlikėjas. Per programą Brahms'o dainų fortepijono partiją buvo virtuosiškai atlikta, kaip ir Richardo Strausso dainoje „Morgen“ (Rytas), kur fortepijonu grojant labai lėtai sudaroma visa dainos aplinka ir tonas. Ne vienas atlikėjas yra minėjęs, kad lėtą kūrinių kartais sunkiau atlikti

negu greitą. Be šių komentarų, lieka tik pažymėti, kad dainininkės balsas ir fortepijonas būtų geriau susiderinę, jeigu fortepijonas būtų buvęs pridengtas, o ne visai atdaras.

Eglės Rūkštelytės-Sundstrom geras muzikinių frazių pajutimas bei muzikalumas sudarė reikiamą pagrindą tokį ilgą ir įvairų koncertą mielai klausyti. Kai kur buvo balso nesklandumų, kurie gal reikalauja daugiau pasitobulinimo. Daugiausia pasigedau dramatiškumo kai kuriuose kūriniuose. Tai buvo akivaizdžiausia Brahms'o bei Strausso dainose, šiek tiek ir Mozarte. Be to, Jakubėno ir Banaičio dainos neskambėjo kaip impresionizmo pavyzdžiai. Aplamai per koncertą buvo sunku suprasti žodžius.

Kaip anksčiau minėjau, kai kuriems kūriniams pritarė instrumentalistų grupė. Nors visi jie sklandžiai atliko savo partijas, trūko igudusios kamerinės dainininkės tą visą ansamblį vesti. Kai kur buvo techniškai silpnai atliktų vietų, pavyzdžiui, Joaquino Rodrigo „Cuatro Madrigales Amatorios“ ciklo trečioje dainoje.

Spėju, kad kiekvienas jaunas solistas yra interpretavęs Šimkaus „Kur bakūžė samanota“ ar Budriūno „Tykiai, tykiai“. Tas tikrai patraukliais melodijomis kiekvienas išmoka ir, spėju, bent kartą nori perteikti savo versiją publikai. Asta Sepetytė, kuri pritarė fleita dainininkei, pati sukūrė vykusį akompanimentą šiom dainom ir gerai jį atliko. Ateityje, tikiuosi, kad jinais tės ir gilins savo supratimą lietuvių muzikos ir publikai tai perteiks.

Galop, linkiu Eglės Rūkštelytės-Sundstrom neužmiršti savo entuziastingos publikos ir netrukus vėl suruošti koncertą. Spėju, kad kiekvienas atlikėjas norėtų tokios publikos.

Mindaugas Bielskus

Eglė Rūkštelytė-Sundstrom

Lietuvių literatūros temų šeštadienis

Kas rudenį Chicagoje įvykstantis Ateities akademis savaitgalis šiais metais bus šeštadienį, lapkričio mėn. 16 d. Jaunimo centre, Čiurlionio galerijos patalpose. Siemėtinė jo programa skirta lietuvių literatūros temoms gvildinti.

Paskaitas skaitys prof. dr. Viktorija Skrupskelytė iš Oberlin kolegijos tema „Posūkis į modernizmą — Baudelaire įtaka Lietuvoje“ ir prof. dr. Jolita Kavaliūnaitė iš Akron universiteto tema „Lietuvios svietimos žemės keliuose“. Taipgi bus sutikta Algirdo Landsbergio naujoji knyga — pjesė „Vaikai gintaro rūmu-

se“, kurią šį pavasarį išleido Ateities literatūros fondas. Su ja supažindins rašytojas Adolfas Markelis, o jos ištraukas perteiks jauna amerikietiškos scenos aktorė Laima Šulaitytė-Day.

Programos pradžia 10 v.r. Dr. V. Skrupskelytės paskaita — 10:30 v.r. Dr. J. Kavaliūnaitės paskaita — 1 v. p.p. Po pietų 3 v. — Algirdo Landsbergio „Vaikai gintaro rūmuose“ sutiktuvis. Visa programa vyks Čiurlionio galerijos patalpose, Jaunimo centre. Kviečiama visa mūsų literatūrinė tradicija ir dabartinė jos padėtim besidominti Chicagoje lietuvių publika.

Petro Kiaulėno memorialinė paroda

Š. m. lapkričio mėn. 22 d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, atidaroma prieš 30 metų mirusio dailiniko Petro Kiaulėno tapybos darbų paroda. Dailininkas paskutinius šešerius metus gyveno ir dirbo čia, Chicagoje ir New Yorke, bet visos jo parodos, įskaitant ir pomirtinę parodą Andre Weil galerijoje, buvo surengtos Paryžiuje.

Paroda Čiurlionio galerijoje yra pirmoji ir turbūt paskutinė tokios apimties JAV. Parodoje išstatyti keturiasdešimt keturi darbai yra atrinkti iš žmonos Vassios ir dukters Lauros rinkinio, saugomo Petro Kiaulėno vardo muziejuje, Farmingville, N.Y. Ši paroda bus daug kam pirmoji ir vienintelė proga susipažinti su Petro Kiaulėno tapyba, kurią prancūzų kritikai vadino „pirmos eilės impresionizmu“, o patį dailininką — „vienu iš nuostabiausių talentų mūsų epochoje“ (H.I.T. žurnale *L'Evenil*).

Parodą rengia Čiurlionio galerija, Lietuvių Dailiojo meno institutas, JAV LB Kultūros taryba ir Penktasis mokslo ir kūrybos simpoziumas.

P. L.

ATITAIŠYMAS

Draugo priedo 1985 m. spalio mėn. 19 d. laidoje, Nr. 205(38), po Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos abiturientų laidos nuotrauka parašyta, jog tai „1925 metų abiturientai“. Turėjo būti: „Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos 1924 metų abiturientai.“

„Tu man viena“ — keturių vyrų plokštelė

Parapijos salė buvo pilnutėlė. Reikėjo pranešti, kad bilietai išparduoti ir nebėra jokios galimybės į koncertą patekti. Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos salėje tai retai atsitinka, bet Los Angeles vyrų kvartetas sudarė išimtį: jo koncertas-vakaronė-plokštelės sutiktuvis 1985 m. rugsėjo mėn. 21 d. buvo išimtinai sėkmingas. Svečiai, nujaudami malonų vakarą, sausakimšai pripildė salę.

Pirmą kartą per 15 metų Los Angeles vyrų kvartetas pasirodė savo koncerte, anksčiau talkininkavę daugelyje kitų renginių tik kaip svečiai. Šį kartą jie šeimininkai. Kitiems jie padėdavo noriai. Be to, šie keturi vyrai — Emanuelis Jarašūnas, Bronius Seliukas, Antanas Polikaitis ir Rimtautas Dabšys — geri vyrai geriais balsais, malonūs, be priekaištų asmenybės, smagūs ir paprasti, nesipučia ir nekelia savęs į neužpelnytus aukščius.

Dėl to susirinkusiems į salę buvo svarbi giedra nuotaika ir gera daina. Todėl imlios širdys ir katučių nepagailėjo. O jos buvo vyrų ketvertuko užpelnytos.

Išgirdome daugiau kaip 13 nuotaikingai padainuotų dainų, suskirstytų į keturias dalis. Kiekvieną dalį vienas iš ketvertuko dainininkų pristatė klausytojams sparnuotu, nuotaikingu ir gražiu, humoru papuoštu žodžiu.

Režisieriaus V. Maželio sceniniame apipavidalinime buvo naujoviškumo, išradinimo su geru skoniu, keičiant kvarteto pozicijas scenoje arba

išvedant juos ir nuo scenos, pagal dainos nuotaiką: rimtą, karingą, jausmingą ar žaismingą. Režisierius ir sceną papuošė kukliai, neatitraukdamas dėmesio nuo dainininkų ketveriukės, o ją tik papildydamas.

Užtarnautas komplimentas tenka muzikui Aloyzui Jurgučiui: jisai puikiai apšlifavo kvarteto aštresnius kampus, gerai išbalansavo keturių vyrų balsų sąskambį, padarydamas iš jų lyg vieną kvarteto balsą. Jo akompanavimas ir kai kurių akompanimentų aranžavimas gražiai papildė kvarteto skambesį, pianinu neužmušant (gaila, tai dažnokai mūsųose pasitaiko!) vyrų balsų.

Jo tvirtas, aiškus akompanavimas padėjo kvartetui išlaikyti ir ritmą, ir niuansus. Kvarteto atlikime buvo jaučiama nuotaika, šiluma ir jaukus šypsnelis, be pretenzijų ir pompastiškumo. Tai yra ir kvarteto dalyvių, ir muziko A. Jurgučio nuopelnas. Pakankamai gera buvo tarsena ir garsinis kirčiavimas.

Los Angeles vyrų kvartetui (Lietuvių vyrų kvartetui, tiksliau išsireiškus) geriau tinka lengvasis dainų žanras, turint mintyje ir kvarteto ir akompaniatoriaus asmenybės, kvarteto jausminę potencialą ir balsų medžiagą.

„Mano mažytė“, „Aguona“, valsas iš „Čičinsko“ — tai lengvesnio pobūdžio kompozicijos, kurios artimesnės kvartetui, nuotaikingesnės, geriau pasiekiančios klausytoją, leidžiančios jam paskesti

intymaus, beveik asmenišką kontaktą. Visai kitas įspūdis gaunamas, klausantis jų naujos plokštelės. Čia intymumas ir asmeniškumas išsijungia, klausytojas neturi kontakto su atlikėjais kaip koncerte, nebėra tiesioginio ir svarbaus ryšio tarp atlikėjų ir klausytojų. Plokštelės klausydamas skęsti garsų detalėse; girdėti individualūs ir nemeluoja kvarteto dalyvių balsai, nors ir gera harmonija, bet su kitiokia nuotaika kur dainininkams klausytojus atstoja mikrofonai ir sterili, techninė ir šalta studijos aplinka.

Los Angeles vyrų kvartetas per savo koncertą ir jų naujos plokštelės sutiktuvis 1985 m. rugsėjo mėn. 21 d. Šv. Kazimiero parapijos salėje. Priekyje Bronius Seliukas ir Emanuelis Jarašūnas, už jų Rimtautas Dabšys ir Antanas Polikaitis. Prie pianino muz. Aloyzas Jurgutis.

Nuotrauka Vytauto Pluko